

Chirurgická společnost ČLS JEP (org. č. 19)

Society of Surgery CzMA

V roce 1862 byl v Praze založen Spolek lékařů českých a také Časopis lékařů českých (ČLČ). Oba tyto činy významně ovlivnily odbornou práci i uvědomění českých lékařů. V roce 1920, již ve svobodném Československu, byl v Praze ustaven přípravný výbor samostatné Československé společnosti chirurgicko-gynekologické. Stanovy této společnosti byly schváleny na schůzi přípravného výboru dne 4. listopadu 1920 za předsednictví prof. dr. O. Kukuly.

O Velikonocích, ve dnech 2.–4. 4. 1921, se v Praze konal první sjezd nově založené Čs. chirurgicko-gynekologické společnosti. Účast byla hojná a sjezd se stal počínem a vzorem i pro jiné medicínské obory k tomu, aby se osamostatněním oddělily ze Spolku lékařů českých. V roce 1925 se pro samostatnou existenci rozhodla Společnost ortopedická a brzy ji následovala i Společnost rentgenologická. Ve dnech 15.–17. května 1925 se sešli českoslovenští chirurgové a gynekologové v Brně ke svému 2. sjezdu. Ačkoliv podnět k vydávání vlastního odborného časopisu vzešel již v roce 1920 a první číslo Rozhledů v chirurgii a gynekologii (RCHG) bylo rozdáváno účastníkům I. sjezdu již v roce 1921, vycházel zatím časopis nepravidelně a s jistými finančními problémy. Původně bylo mezi členy distribuováno jen asi 130 výtisků, předplatitelů bylo ještě méně. Teprve od roku 1925 začaly RCHG vycházet jako dvouměsíčník, tzn. 6 čísel ročně.

V období mezi sjezdy se ročně scházely v různých městech 3 členské schůze. Čs. chirurgicko-gynekologická společnost byla v té době největší lékařskou společností v ČSR a o jejích odborných akcích referoval ČLČ vždy na předním místě. V roce 1926 navrhl gynekolog prof. dr. J. Jerie, aby se kromě sjezdů a členských schůzí konaly na klinikách a na větších primariátech i odborné vzdělávací schůze s demonstracemi nemocných. MUDr. Pelc, člen společnosti, byl pověřen, aby v anglo-americkém tisku referoval o obsahu RCHG. Výbor společnosti velmi pečlivě sledoval zahraniční odborné akce, obesílal je a referoval o nich v domácím tisku. První zahraniční čestná členství obdrželi v Praze prof. Alessandri z Říma, prof. Giordano z Benátek, prof. Hartmann z Paříže a prof. Ch. M. Mayo z USA. V roce 1926 měla Československá chirurgicko-gynekologická společnost 137 registrovaných členů, z toho platících bylo jen 122. Roční členský příspěvek byl od počátku (včetně časopisu) 100,- Kč.

5. sjezd Čs. chirurgicko-gynekologické společnosti se sešel 14.–15. 12. 1929 v Praze. Na něm zaznělo přání gynekologů osamostatnit se a vytvořit vlastní odbornou společnost. Rozdělení bylo zdůvodněno rychlým rozvojem obou oborů a sníženým zájmem odborníků o problematiku druhého oboru. Společnost se rozdělila v roce 1930, ale např. ještě těsně po 2. světové válce existovaly v Čechách a na Moravě spojené chirurgicko-gynekologické primariáty. Po oddělení gynekologické společnosti bylo domluveno, že časopis (RCHG) zůstane společný, že bude vycházet 1krát měsíčně a jeho tematika se bude střídat tak, aby zůstávala buď chirurgická, nebo gynekologicko-porodnická.

První sjezd samostatné chirurgické sekce Čs. chirurgicko-gynekologické společnosti v prosinci 1932 se stal zároveň 1. sjezdem Československé chirurgické společnosti. Na členské schůzi chirurgů, která na sjezd navazovala, byli jmenováni čestnými členy společnosti prof. Jurasz z Poznaně a prof. Young z Glasgow. Na další období byl zvolen výbor vedený prof. dr. Petřivalským. Druhý sjezd samostatné chirurgické sekce Čs. chirurgicko-gynekologické společnosti (která nezanikla!) se konal v roce 1934 a 3. sjezd se sešel v Bratislavě v roce 1936. Tam byly na valné hromadě schváleny nové stanovy samostatné Čs. chirurgické společnosti. Rozhledy v chirurgii se osamostatnily v roce 1937. Do samostatné Čs. chirurgické společnosti se přihlásilo 360 chirurgů. Byl to dvojnásobný počet původních členů spojené Čs. chirurgicko-gynekologické společnosti.

Ve druhém ročníku samostatných RCH se již začaly objevovat zprávy o smutném osudu chirurgů ze sousedního Rakouska, které bylo anektováno k Velkoněmecké říši i o zaboru části původního československého území (Sudet), obsazeného Němci. Naše republika koncem roku 1938 ztratila 40 z 91 veřejných a dobře vybavených nemocnic. Celkem bylo ztraceno 8 925 nemocničních lůžek. Mnoho dobrých českých primářů přišlo o svá místa.

Čtvrtý sjezd České chirurgické společnosti se konal již ve velmi pohnuté době 10.–11. 6. 1939 v Praze. Sjezdu předsedal prof. dr. J. Diviš. Bylo to již po odtržení Slovenska. Na tomto sjezdu navrhl doc. E. Polák, aby byla při časopisu Rozhledy v chirurgii zřízena Albertova sbírka (samostatná řada odborných publikací) po vzoru Thomayerovy sbírky, která existovala při ČLČ. Novému výboru ČCHS předsedal prof. dr. B. Niederle st., místopředsdou byl prof. dr. J. Diviš, jednatelem doc. dr. E. Polák a hlavním redaktorem RCH prof. dr. A. Jirásek.

Ve válečných letech 1939–1945 se spolkový život omezoval a na mnoha místech i zanikal. Hodně českých lékařů bylo uvězněno a mnoho jich bylo posláno na práci do Německa. Ve zbylých českých nemocnicích (v Protektorátu Čechy a Morava) nesměli být zaměstnávání čeští vysokoškoláci propuštění z univerzit. Byly zpřetrhány kontakty se zahraniční vědou a jejími představiteli, nedostupnou se stala veškerá západní i východní odborná literatura, kromě německé. Občas se sice v českomoravských městech konaly lékařské schůze s odbornými demonstracemi, ale příspěvků do časopisu ubývalo. Čeští lékaři nesměli vyjždět na zahraniční

kongresy, kromě německých, a také ze zahraničí k nám přestali přijíždět odborníci. Nedostávaly se k nám zprávy o nových lécích ani o objevu nových diagnosticko-terapeutických metod.

Po osvobození vlasti v květnu roku 1945 došlo sice k demokratickému uvolnění spolkového života, ale naše zdravotnictví bylo natolik zdevastováno, že bylo problémem zahájení provozu v navrácených nemocnicích v českém a moravskoslezském pohraničí, kde chyběl odborný personál, zejména mladí lékaři. Byly zpřetrhány po léta pěstované odborné kontakty se zahraničními chirurgickými společnostmi. Ale díky nadšení mnoha českých vlastenců se brzy podařilo tento žalostný stav českého zdravotnictví překonat a zdálo se, že se deprivace české medicíny napraví. Potom však přišel únorový převrat KSČ v roce 1948 a po něm další problémy pro českou medicínu. Opět byli stíháni a zavíráni čeští lékaři jiného politického smýšlení, byly rušeny privátní ordinace a od roku 1952 bylo zreorganizováno československé zdravotnictví. K některým dobře míněným krokům v sociální oblasti přibyla přísná stranická kontrola, která postihovala i spolkový život odborných lékařských společností. Ty byly sice povoleny, ale byly ovládány členy KSČ, kteří jednali často proti zájmu svých kolegů. Mnoho vědeckých a odborných institucí zaniklo a jiné byly špatným způsobem transformovány. Od 50. let byla veškerá spolková činnost pod stranickou kontrolou.

Po 2. světové válce byla činnost české, slovenské i federální Československé chirurgické společnosti organizována obdobně, jako tomu bylo v celém státě. V Čechách a na Moravě byla Česká chirurgická společnost s vlastním výborem. Na Slovensku pracovala Slovenská chirurgická společnost a obě tyto instituce tvořily společně Československou chirurgickou společnost, která byla počtem členů i obsahem spolkové práce součtem obou společností národních. Převážnou většinu odborných akcí – konference, přednášky, stáže, publikace – pořádaly národní chirurgické společnosti. Kongresy bývaly jednou za 4 roky společné a jejich místa se střídala v obou republikách. Také předsedové Československé chirurgické společnosti se vždy po 2 letech vystřídali ve svých funkcích, takže Čsl. chirurgickou společnost vedl 2 roky Čech a další 2 roky Slovák. Přitom předseda a ostatní volení funkcionáři v národních chirurgických společnostech zůstávali ve funkcích zpočátku jen 2 roky, později již 4 roky. Výbory odborných společností bývaly složeny převážně z vedoucích chirurgů, přednostů českých a slovenských klinik a primariátů. Až třítčtvrtinovou početní převahu v nich ale měli členové KSČ.

Uvážíme-li, že od vzniku naší odborné společnosti uplynulo jen něco málo přes 80 let, je 48 roků nesvobodného vývoje nadpoloviční dobou, po kterou se v Čechách a na Moravě deformovalo myšlení a společenské postavení lékařů, a všechny tyto vlivy se samozřejmě přenášely i do spolkové práce České chirurgické společnosti.

V prosinci 1989 se v Národním domě v Praze na Vinohradech sešla členská schůze českých a moravských chirurgů, svolaná chirurgickou katedrou ILF (IPVZ). Na ní byly chirurgům předloženy zásady pro uspořádání demokratických voleb do nového výboru ČCHS a též zásady pro vypracování nových podmínek pro odbornou a spolkovou práci. Přestože korespondenční volby, jichž se zúčastnilo přes 50 % všech českomoravských chirurgů-členů společnosti, proběhly naprosto demokratickým způsobem, přece jen se první porevoluční výbor ČCHS skládal více než z poloviny z bývalých členů a funkcionářů KSČ, kteří se sice zřekli své stranické příslušnosti, ale nevzdali se svého myšlení z doby nedávno minulé.

Dlouhé období národní nesvobody výrazně zbrzdilo i mezinárodní styky ČCHS. Tím, že bylo značně omezeno cestování do zemí západní Evropy i pozvání odborníků k nám, ztráceli jsme krok s vývojem oboru. Neměli jsme ani odbornou literaturu kromě sovětské a východoněmecké a nemohli jsme vyslat mladé lékaře do světa na zkušenou. Povolení styků jen se socialistickými státy nepostačovalo. Tato zcestná praxe, praktikovaná v ČSSR po dlouhou dobu se odrazila i na spolkové činnosti. Tak kupř. podle archivních záznamů z let 1970–1989

bylo za 20 let jmenováno čestnými členy ČCHS 33 zahraničních chirurgů, ale z toho bylo jen 9 nestraníků, ze 3 českých čestných členů ČCHS byl jen 1 nestraník a ze 74 zahraničních čestných členů ČCHS bylo jen 17 chirurgů ze západních zemí. Většina čestných členů ČCHS se rekrutovala z významných stranických funkcionářů ze SSSR a NDR. Jen občas z kontrolované praxe vybočil některý pokus nestranického funkcionáře, který přispěl k větší popularitě naší národní chirurgie. Takový případ nastal např. v období, kdy ČCHS předsedal (ale jen po 2 roky) prof. dr. E. Polák, DrSc. Dostal výjimečně státní svolení, aby mohl navštívit mezinárodní chirurgický kongres ve Vídni, který pořádala International College of Surgeons. Prof. Polák na tomto kongresu začátkem 60. let docílil obnovení našeho národního členství v této prestižní chirurgické organizaci, kterou kdysi spoluzakládal i prof. dr. A. Jirásek, který byl jejím viceprezidentem. Ministerstvo zahraničních věcí tehdy povolilo chirurgické společnosti jen 30 členů, vybraných z celé federace. Nesměli sami korespondovat s ústředím v USA, protože veškerá korespondence podléhala státní kontrole. Šlo o úspěšný pokus, který odvážnému chirurgovi náhodou vyšel. Dalším úspěchem té doby bylo, že jsme si udrželi vlastní odborný časopis a že mohly vycházet české a slovenské chirurgické učebnice a monografie. O časopis (Rozhledy v chirurgii) se nemalou měrou zasloužil prof. dr. B. Špaček, DrSc., a o edice českých chirurgických učebnic zejména prof. dr. A. Jirásek, prof. dr. B. Niederle ml., prof. dr. V. Tošovský a prof. dr. E. Polák. Jejich učitelské nadání a jejich enormní klinická praxe je předurčily k tomu, aby své celoživotní zkušenosti uložili do krásných knih, které mladší generaci znamenitě posloužily a které své autory dlouho přečkaly.

V 50. letech nastala také větší diferenciací chirurgických specializací a zájmů chirurgů. ČCHS na to reagovala vytvořením odborných sekcí, které ovšem zůstaly nedílnou součástí ČCHS. Postupně vznikly: sekce traumatologická (vedená doc. dr. Kroupou z VÚT v Brně), sekce koloproktologická (vedená prof. dr. J. Novákem z Nemocnice Na Bulovce), sekce kardiovaskulární (vedená prof. dr. P. Firtem z IKEM) a sekce hrudně-chirurgická (vedená prof. dr. M. Hájkem z ILF). Časem se ve vedení sekcí vystřídali i další chirurgové. Rozdělení na sekce trvá v ČCHS dodnes. Na počátku 90. let přibýly k dosavadním odborným sekcím ještě sekce mladých chirurgů (vedená dr. Sedláčkem) a sekce miniinvazivní chirurgie (vedená dr. Vraným). Posledně jmenovaná sekce dosud pracuje, ale sekce mladých chirurgů pro malý zájem kolegů asi po 3 letech své existence zanikla. Změna nastala i v tom, že se dvě jiné sekce přeměnily na samostatné odborné společnosti. První byla sekce traumatologická, z níž vznikla Společnost úrazové chirurgie a po ní i sekce kardiovaskulární, která se transformovala ve Společnost kardiovaskulární chirurgie se dvěma odbornými sekcemi, kardiochirurgickou a angiochirurgickou. Rychlý vznik soukromých chirurgických praxí po roce 1992 a specifické pracovní podmínky terénních chirurgů, pracujících hlavně v ambulanci službě, zdůvodnily v roce 1997 vznik sekce privátních chirurgů při ČCHS.

V letech 1992–1995 byly zpracovány nové stanovy ČCHS, volební a jednací řád a byl navržen znak ČCHS. Je také připravena nová koncepce chirurgie, koncepce postgraduální výchovy v chirurgii a ve všech jejích specializacích a jsou vytyčeny zásady odborné spolupráce s chirurgickou komisí ČLK, která pracuje od roku 1992. Pracuje se na další novele Sazebníku lékařských výkonů a služeb. Ten byl sice po odborném zpracování MZ ČR opakovaně vydán, ale vždy ve změněné podobě, takže neodpovídal našim návrhům.

Počátkem 90. let se začalo se zřizováním tzv. regionálních chirurgických kolegií. Jde o neautonomní organizace chirurgů na regionálním principu, které kolem sebe soustřeďují aktivní chirurgy za účelem vzájemné spolupráce a vzdělávání. Výbor ČCHS si aktivit regionálních kolegií velmi váží a podporuje je.

V mezinárodní spolupráci jsme docílili zapojení ČCHS do několika mezinárodních chirurgických společností, kde jsme nejen přispívajícími, ale aktivně pracujícími členy. Máme obnovené již dvakrát neúmyslně zanedbané členství ve dvou hlavních světových chirurgických společnostech a byli jsme jako odborná chirurgická společnost přijati do Federace světových chirurgických společností. Kromě toho si více našich kolegů udržuje své členství ve specializovaných mezinárodních chirurgických společnostech (popáleniny, gastroenterochirurgie, miniinvazivní chirurgie, chirurgie infekcí, traumatologie, vaskulární chirurgie, dětská a plastická chirurgie aj.).

K úspěchům české chirurgie i ČCHS je třeba přičíst i pokračující edici chirurgických učebnic, atlasů a speciálních monografií. Je zásluhou našich předních chirurgů, že literární tvorba úspěšně pokračuje. Svědčí o tom i nově vydaný překlad souhrnné chirurgické učebnice Lawrence W. Wayne et al. (1998). V posledních 10 letech se poněkud změnilo zaměření práce ČCHS. Bylo třeba na jedné straně pomoci státu při určování nových pracovních a studijních norem, týkajících se chirurgické činnosti, na druhé straně bylo třeba bránit neodborným zásahům a tlakům, vykonávaným převážně ekonomy, na chod chirurgické praxe v nemocnicích a na ambulancích.

ČCHS plní své úkoly dané vlastními stanovami a stanovami ČLS JEP, jejíž je dobrovolnou součástí. Pro státní zdravotní správu je ČLS nejvyšším garantem odbornosti, je pověřována odbornými expertizami, je partnerem IPVZ pro postgraduální vzdělávání a je organizací úzce spolupracující s Vědeckou radou ČLK. ČCHS má důvěru svých členů, kterých je v ČR přes 1400 a má zatím nejvyšší profesní respekt. Je snahou současného vedení ČCHS, aby názorově sjednocovalo všechny chirurgy z celého státu, aby přispívalo k posilování odborné úlohy ČLS JEP a aby prezentovalo dobrou úroveň českomoravské chirurgie na mezinárodním poli. To se prozatím celkem daří, jak o tom svědčí poslední 2 české národní kongresy s velkou mezinárodní účastí i nedávné hostování XXI. evropského chirurgického kongresu ICS v Praze, který byl pořádán jako IV. sjezd ČLS JEP.

Jména předsedů, místopředsedů a vědeckých sekretářů (jednatelů) ČCHS v období po 2. světové válce, jak se je podařilo zjistit v archivních materiálech.

<i>Rok</i>	<i>Předseda</i>	<i>Místopředseda (-ové)</i>	<i>Jednatelé (vědeckí sekretáři)</i>
1951	prof. Šiška	prof. Jirásek, prof. Diviš, gen. dr. Škvařil	dr. Chmel
1953	prof. Rapant	prof. Šiška, prof. Jirásek, prof. Bedrna	dr. Kučera
1957	prof. Polák	prof. Čársky, prof. Rapant	dr. Mergl
1959	prof. Knobloch	prof. Kňazovický, prof. Polák	dr. J. Novák
1961	prof. Karfík	prof. Kňazovický, prof. Knobloch	dr. J. Novák
1963	prof. Vl. Novák	prof. Chorváth, prof. Lhotka	dr. Podzimek
1967	prof. Šiška	prof. Lhotka, prof. Čársky	doc. Kužela
1969	prof. J. Procházka	prof. Lhotka, prof. Rapant	doc. Brzek
1971	prof. J. Procházka	prof. Rapant	doc. Brzek
1973	prof. Balaš	prof. J. Procházka	doc. Novák
1977	prof. Balaš	prof. Novák (vědecký sekretář)	
1981	prof. Balaš	prof. Novák	dr. Pešková
1986	prof. Balaš	doc. Michek, prof. Šerý	doc. Pešková
1990	prof. Řehák	prof. Šebor, prim. Krtička	prof. Pešková
1992	doc. Antoš	prof. Duda	doc. Šváb
1996	prof. Hájek	doc. Havlíček, řed. dr. Zelníček	prim. dr. Šebesta

Předseda: Prof. MUDr. Miloš Hájek, DrSc.

Chirurgická klinika VLA, Ústřední vojenská nemocnice, Praha

Vědecký sekretář: MUDr. Pavel Šebesta, CSc.

Nemocnice Na Homolce, Praha

Podklady zpracoval prof. MUDr. Miloš Hájek, DrSc.

Neaktualizováno.